

Marko Špikić

Povratak Senju

Radionica za dokumentiranje i interpretiranje graditeljske baštine Senja. Arhitektonski fakultet i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
Senj, 22-30. rujna 2014.

U Hrvatskoj se, zajedno s povećanim zanimanjem građana, posljednjih godina sve češće organiziraju skupovi, diskusije, tribine i radionice o istraživanju, očuvanju ili *razvijanju* arhitektonске baštine. Sve povezuje niz raznorodnih pojava: nezadovoljstvo stanjem očuvanosti i stanjem sustava očuvanja, entuzijizam organizatora, slaba vidljivost i nepovezanost tih inicijativa u javnosti, rezerviranost pa i opstrukcija dijelova političkog sustava, sve veća uključenost i uporna predanost mlađih naraštaja. U zemlji s tradicijom dobre suradnje povjesničara umjetnosti i arhitekata još iz vremena austrijske uprave, ojačanom naročito nakon Drugoga svjetskog rata kada je Milan Prelog napravio ključne korake u afirmiranju interdisciplinarnosti u procesu očuvanja, od osamostaljenja ta je suradnja gotovo zaboravljena. Tako je slabljenjem društvenih uloga konzerviranja,

arhitektonskoga projektiranja u povijesnim gradovima i urbanoga planiranja, u posljednjoj četvrtini stoljeća oslabio i njihov savez unutar akademskog sustava. Povjesničari umjetnosti i arhitekti postali su “dviije strane” koje se, zbog praktičnog i pragmatičnog dokidanja važnosti principa očuvanja izazvanog izvan njihova područja utjecaja, zapravo ni ne prepoznaju kao relevantni sugovornici nego kao suparnici koji se ne mogu razumjeti.

Potaknuti tim nepovoljnim stanjem, interesom i prijedlozima studenata, predstojnik Zavoda za graditeljsko nasljeđe Arhitektonskoga fakulteta Alan Braun i Marko Špikić s Katedre za zaštitu kulturne baštine Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu pokrenuli su 2013. godine razgovore o osnutku *Radionice za dokumentiranje i interpretiranje graditeljske baštine Senja*. Taj se priobalni grad bogate kulturne prošlosti pokazao

kao izazov jer je bio predmetom zanimanja i istraživanja od početaka hrvatske povijesti umjetnosti i konzerviranja. Imati za prethodnike Kukuljevića, Szabu, Tijana, Stahuljaka, Fučića i Melitu Viličić voditeljima i studentima upoznatima s njihovim radovima bilo je od početka poticajno. Možda zvuči neobično, no privlačnost Senja nalazi se i u njegovim povijesnim lomovima, preživljavanju i oživljavanju, stagnacijama i duhovnim preporodima, ratnom razaranju i poratnom rekonstruiranju. Iako grad u sebi nosi antičke ulomke, glagoljašku i frankopansku predaju, srednjovjekovnu morfologiju, slojevite arhitektonske spomenike novoga vijeka i ikonična, u krajoliku dominantna ostvarenja poput Nehaja, prevladava dojam da se radi o polu-zaboravljenu gradu. Tako u Senju s relativno dobro očuvanim zidinama i renesansnim kulama, s polomljenim pločnicima i neobično privlačnim trgovima prekrivenim vozilima te sa slikom staroga grada uokvirenom reliktima habsburške industrijalizacije i nove individualne izgradnje, nalazimo svjedočanstva naše nemoći u prepoznavanju vrijednosti.

Senj je istodobno ponos i sramota ove zemlje, kao što su to nacionalni arhitektonski spomenici i čitavi krajolici koje je Kukuljević posvetio a Anđela Horvat bezuspješno pokušala održati pred očima socijalističkoga građanina. Dakako da nam se u današnjici, nakon dugotrajno induciranog selektivnog pamćenja, nije lako vratiti u te ambijente, no želimo li dobro sebi i svojim sljedbenicima, to nam je uistinu važna zadaća. Poticaji za nastanak ove Radionice bili su istodobno očekivani i nekonvencionalni. Kako je rečeno, pamćenje kulturne baštine Senja galvanizirala su istraživanja pojedinaca, domorodaca ili došljaka u taj grad paradoksa. S jedne strane već godinama studenti arhitekture nisu odlazili na terene poput ovoga kako bi koncentrirano mjerili i dokumentirali

povijesnu, uglavnom *malu* arhitekturu unutar srednjovjekovnog urbanizma s velikim mijenama i ožiljcima zbog ratnih razaranja i poratnog zapuštanja. S druge strane, uz iznimku angažmana Dubravke Botice i studenata povijesti umjetnosti u dvorcu Brezovica, stalniji istraživački rad na jednom spomeniku, spomeničkom sklopu ili urbanoj cjelini nije se već podulje prakticirao. Poticaj za organiziranje Radionice, barem što se tiče potpisnika ovih redaka, došao je iz radoznalosti i čudnovate mješavine divljenja i nevjerice. Posjetitelju Senja danas, naime, neće promaći da je došao u grad koji posjeduje nešto iznimno privlačno dok se istodobno na svakom koraku osjeća frustrirano zbog problema koji su širi od gradskih zidina. Taj je grad danas zanimljiv podjednako kulturno-povijesno, sociološki i antropološki, poput naših priobalnih gradova koji su tijekom 20. stoljeća zbog demografskih promjena doživjeli vidljivu mijenu u mentalitetu i senzibilitetu prema autentičnim ili usvojenim precima. Mijene, koje čine povijesnu bit grada i prema tomu se mogu držati njegovim unutarnjim vrijednostima, nisu stoga shvaćene kao anomalije koje istraživanja, dokumentiranja i interpretiranja trebaju liječiti i ispravljati. Osnivači Radionice te su fenomene shvatili kao poruke koje valja uvažiti i pokušati protumačiti, uzimajući u obzir vrijednost povijesne dinamike koja se očituje u raznovrsnim preobrazbama. Mislim da je takvo opreznije stajalište prema postojećem stanju urbane slike Senja i istraživanje njezine geneze dobar put za prve godine rada, koji bi se trebao protegnuti u godine koje slijede, s krajnjim ciljem arhitektonskoga snimanja i povijesnoumjetničkog i konzervatorskog interpretiranja cjeline staroga grada unutar zidina.

Voditeljima Radionice su se u organiziranju i radu pridružili i drugi vrijedni profesori i stručnjaci, koji su prvoj godini rada dali poseban pečat i

O
S radionice za dokumentiranje i interpretiranje graditeljske baštine Senja, rujan 2014.

trasirali put za nastavak istraživanja. Pored Alana Brauna, u prvim danima rada sa studentima arhitekture pomogao je i Dubravko Bačić. Studentima Filozofskoga fakulteta pridružile su se pak četiri studentice sociologije koje je vodio profesor Ognjen Čaldarović s Odsjeka za sociologiju. Desetodnevna radionica realizirana je kao dnevni terenski rad i večernje okupljanje na predavanjima i diskusijama. Deset studenata Arhitektonskoga fakulteta izveli su arhitektonsko snimanje na nekoliko objekata u bloku u kojem se nalazi poznata kuća s tzv. Lavljim dvorom.

Zahvaljujući podacima iz gradskoga katastarskog ureda, studenti arhitekture i povijesti umjetnosti mogli su usporediti snimke s konca 19. stoljeća i nakon Drugoga svjetskog rata, utvrđujući čestice u kojima se nalaze objekti kojima su se bavili. Studentice sociologije prikupljale su podatke o percepciji grada Senja i njegove arhitektonske baštine kod građana, dok je osmero studenata povijesti umjetnosti radilo na topografskoj inventarizaciji pojedinih objekata, od već spomenutoga bloka s Lavljim dvorom preko trga Cilnice do kuća na ulici Potok.

Ti su studenti nekoliko mjeseci ranije bili podijeljeni u tri skupine: prva je bila zadužena za prikupljanje podataka o povijesti istraživanja graditeljske baštine Senja od Kukuljevićeva doba do Drugoga svjetskog rata, druga za povijest prikaza forme grada u slikovnim vrelima (na geografskim kartama, vedutama, razglednicama i fotografijama), a treća za prikupljanje podataka o konzervatorsko-restauratorskim radovima učinjenima u gradu nakon 1945.

Nakon dnevnog rada u prvih nekoliko dana studenti su uvečer slušali predavanja koja su održavana u Pučkom otvorenom učilištu. Profesor Čaldarović je održao dva predavanja (*Urbana obnova i njene sociološke dimenzije*, *Sociološki elementi simboličke identifikacije s gradom*). Marijan Bradanović je u predavanju o renesansnom Senju i njegovu značenju u širem regionalnom kontekstu donio dojmljivu slikovnu dokumentaciju i erudiciju o ovim krajevima, koja se pokazala kao važan poticaj za upoznavanje studenata s gradom. Alan Braun je održao izvrsno predavanje o problematici odnosa nove arhitekture u starim ambijentima, a Marko Špikić je predavao o europskoj i hrvatskoj tradiciji konzervatorskog tretiranja povijesnih gradova. U posljednjim su danima Radionice prezentacije održali i studenti, izloživši preliminarne rezultate istraživanja koji će u potpunijem obliku biti prezentirani na posterima početkom iduće radionice. Večernja su predavanja bila uspješna jer su redovito izazivala rasprave, a privukla su i pojedine građane, što je za Radionicu posebno važno.

Inicijativu su od početka podržali gradonačelnik Senja Darko Nekić i posebno Mislav Bilović iz gradske uprave. Bez njihove dobre volje i potpore bilo bi teško

i započeti ovaj, nadamo se, višegodišnji projekt. Potporu su dali i konzervatori iz Konzervatorskog odjela u Gospiću, na čelu s Hrvojem Giaconijem, koji je blisko surađivao s voditeljima i ponudio vlastita znanja i konzervatorsku dokumentaciju kao poticaj za stvaranje nacрта elaborata. Budući da takav konzervatorski dokument u našoj zemlji nije standardiziran, u inventarizaciji su se studenti služili elaboratima iz Plomina, Cresa i Paga. Nakon večernjih predavanja otvorena je rasprava o tome kako uskladiti prikupljene podatke i stvoriti dobro fundirani i konzistentni inventarizacijski dokument. Pomoć organizatorima dala je i ravnateljica gradskog muzeja u Senju Blaženka Ljubović, koja je provela studente muzejom i ustupila podatke važne za nastavak istraživanja, pozivajući sudionike da se pridruže u objavi svojih radova u čuvenom *Senjskom zborniku*.

U prvoj su godini projekta, uz potporu Arhitektonskoga i Filozofskoga fakulteta u Zagrebu te gradova Senja i Zagreba, stečena prva iskustva, a nakon duljeg planiranja i očekivanja započeo je i dokumentacijski i istraživački rad. Želja je organizatora da se u godinama koje slijede nastavi arhitektonsko snimanje i istraživanje povijesti i transformacije pojedinih gradskih četvrti unutar zidina. Urbana morfologija, velika tema hrvatskih i europskih povjesničara umjetnosti i arhitekata udruženih u konzervatorskome poslu nakon Drugoga svjetskog rata, trebala bi se vratiti u žarište zanimanja predavača, studenata i stručnjaka jer nam povijesni gradovi možda nikada nisu bili ugroženi kao danas. Malim koracima, otkrivanje ovoga nedovoljno istraživanog grada moglo bi u našoj zemlji početi mijenjati to stanje. ×